

Toespraak bij Herdenking Slachtoffers Japanse Zeetransporten door de minister van Defensie, J.A. Hennis-Plasschaert op 9 september 2017 in Bronbeek.

Dames en heren,

Allereerst dank voor uw uitnodiging om hier vandaag aanwezig te zijn.

Meneer Roelfsema, dank voor uw mooie woorden.

En ook dank voor uw inzet om de herinneringen aan de slachtoffers van de Japanse zeetransporten levend te houden...Want laten we wel zijn...van alle hoofdstukken over de Tweede Wereldoorlog is het hoofdstuk van de *Hell Ships* lange tijd onderbelicht gebleven. De laatste jaren komt hier ietwat verandering in.

Mede dankzij een herdenking als deze en ook de verschillende documentaires die inmiddels zijn uitgezonden. Feit is dat er nog maar weinig ooggetuigen in leven zijn.

Tegelijkertijd is het van groot belang de herinneringen aan toen, de herinneringen aan de vele slachtoffers, levend te houden.

Want door te verhalen over toen worden we ons steeds weer bewust van de volle omvang van die gebeurtenissen én de betekenis daarvan voor nu.

En ja zeker, ook vandaag zetten we herinneringen om in taal. Geven we de verhalen door...zodat we niet vergeten.

Meneer Punt,

U was ooggetuige...en ik vind het heel bijzonder om vandaag met u kennis te mogen maken.

En weet u...als minister van Defensie bezoek ik veel bijeenkomsten, schud ik vele handen en beleef ik ook vele bijzondere momenten. Een enkele keer voel ik aan het einde van zo'n dag dat ik iets heb meegemaakt dat misschien wel meer dan bijzonder was of iemand heb ontmoet die meer dan een grote indruk op me heeft gemaakt.

Ik vermoed dat dit vandaag het geval zal zijn. De geschiedenis komt hier op indringende wijze tot ons.

Ook raakt het mij...om u te zien. Een relatief klein gezelschap. En in al die jaren heeft u de gebeurtenissen van toen in relatieve stilte herinnerd.

Ik word geacht iets te zeggen, maar eigenlijk word ik er stil van.

Dames en heren,

Vanaf mei 1942 tot de Japanse overgave in 1945, voeren meer dan 180 *Hell Ships* door de wateren van Zuidoost Azië.

Amerikaanse -, Australische -, Britse - en Nederlandse krijgsgevangenen evenals Indonesische dwangarbeiders werden vervoerd van stad naar kamp...van kamp naar kamp.

De Britse en Amerikaanse marines torpedeerden veel van deze ongemarkeerde schepen de bemanning onwetend over wat de schepen aan boord hadden ...

Ik noem er enkele:

- Op 1 oktober 1942.

De *Lisbon Maru*.

- Op 29 november 1943.

De *Suez Maru*.

- Op 18 september 1944.

De *Junyo Maru*.

- Op 7 september 1944.

- De *Shinyo Maru*.

Stuk voor stuk verworden tot drijvende dodencellen. Stuk voor stuk naar de bodem gejaagd.

Wie niet verdrong...werd *al drijvend in zee* doodgeschoten door de Japanners.

Het aantal slachtoffers van de zeetransporten is enorm. De schattingen lopen uiteen, maar zo'n 100.000 Amerikanen, Australiërs, Europeanen en Indonesiërs zijn er zeker omgekomen.

En wie de hel toch wist te overleven...kwam alsnog in een kamp terecht.

Veroordeeld tot loodzwaar werk in onmenselijke omstandigheden.

Ook dit eiste heel veel levens.

En zij die het er wel levend vanaf brachten, waren voor de rest van hun leven beschadigd. Fysiek kapot. Psychisch gebroken. Schuldgevoelens waren er ook ... juist over het feit dat men nog in leven was.

En dan...dan eindelijk naar huis.

De repatriëring liet op zich wachten ... en uiteindelijk liet die repatriëring te wensen over.

En dan druk ik me diplomatiek uit.

In Nederland was men - *na vijf jaar bezetting* - druk met het likken van de eigen wonden.

Ook moest het land weer worden opgebouwd. Inclusief Nederlands-Indië trouwens.

Het was daar...*in Nederlands-Indië*...onrustig, dat constateerde de toenmalige Nederlandse regering.

De stabiliteit aldaar moest worden hersteld.

En zo kon het gebeuren dat militairen die jarenlang in een overzeese oorlog verwickeld waren geweest ... na slechts enkele weken verlof in Nederland...al weer werden ingescheept. Ook als zij in de kampen hadden gezeten of aan de spoorlijnen in Azië hadden gewerkt. Onvoorstelbaar eigenlijk. Wie met de ogen van nu hierop terugkijkt, kan zich dit niet of nauwelijks voorstellen.

Met alles wat we nu weten over PTSS (*Post Traumatische Stress Stoornis*). Over oorlogstrauma's. Over de gevolgen van blootstelling aan afgrijselijke wreedheden Zoveel ellende doet iets met een mens.

Nu de opvang van militairen en voormalig krijgsgevangenen in Nederland...direct na de oorlog... verliep alles behalve vlekkeloos. Vaak was er gewoonweg geen ontvangst en stonden zij verloren op een Rotterdamse kade te wachten op een lift naar huis. Eenmaal thuis werd het niet per se makkelijker.

In het in 2001 verschenen boek *Mensenheugenis. Terugkeer en opvang na de Tweede Wereldoorlog. Getuigenissen*, wordt hier beeldend over verhaald. Korporaal der Mariniers, J. Peereboom, vertelt bijvoorbeeld het volgende:

"Een uur later stond de vloer vol met familie, burens en kennissen. En maar vragen stellen en maar antwoord geven. Er kwam een pijnlijk moment toen de moeder van een KNIL-soldaat...van wie niemand nog iets had vernomen...haar verdriet niet meer meester was. Dat was voor mijn moeder ook weer aanleiding om te gaan grienen".

De familie Peereboom had goedbedoeld een feestje voor hem georganiseerd.

Daarover meldde hij:

"Het liefst had ik ze allemaal weggeschopt. Ik was moe, nog steeds enorm boos, angstig en verdrietig".

Peereboom kwam er al snel achter dat het leven in Nederland simpelweg was doorgedaan. En dat leverde - *_begrijpelijkerwijs_* - de nodige teleurstellingen op.

Iedereen dacht zijn ouderlijk huis in hetzelfde gezinsverband terug te vinden. Maar niets was minder waar.

"Nadat mijn broer en zusters weer naar hun eigen huis of gezin waren teruggekeerd, bleef ik met mijn moeder alleen achter", zo zei Peereboom. "Pas toen besepte ik dat ik jaren van huis was geweest. Ook waren al die oude maten getrouwd, voor mij was er niets meer te beleven."

Woede. Angst. Verdriet. Eenzaamheid. Emoties die bij veel overlevenden...*na terugkeer in Nederland*...begrijpelijkerwijs de overhand kregen.

En voor deze emoties, voor die pijn is jarenlang geen - *of in ieder geval nauwelijks* - aandacht geweest.

Wie terugkeerde uit toenmalig Nederlands-Indië kon niet rekenen op veel begrip, laat staan een luisterend oor.

En wie niet gehoord wordt, die zwijgt.

Men boog het hoofd en ging aan de slag met gezin, werk en huis.

Pas toen de kinderen vragen gingen stellen, kwamen er druppelsgewijs verhalen naar buiten.

En nu, *70 jaar later*, kijken we naar die vragen-stellende kinderen ... als het gaat om die verhalen.

En naar meneer Punt. Natuurlijk. Zeer zeker naar u.

En ik? Ik zwijg nu. En luister.

Dank u wel.